

Була Павло Вікторович

студент гр. ФПФМ-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

Науковий керівник: к. е. н., доцент Савчук С. В.

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

У більшості розвинених та сучасних країнах з перехідною економікою податкові надходження виступають вагомим джерелом формування фінансових ресурсів адміністративно-територіальних одиниць. Пріоритетним завданням у сфері місцевих фінансів на сьогодні є дослідження та реформування процесів планування та виконання дохідної частини місцевих бюджетів. При цьому особливої актуалізації для розв'язання зазначеного завдання набуває питання оптимального розподілу податкових доходів між бюджетами різних рівнів. Вирішення цього питання першочергово призведе до покращення надання якісних суспільних послуг, що є основною метою ефективного стратегічного управління фінансами як на місцевому, так і на загальнодержавному рівнях.

Проблематику формування доходів місцевих бюджетів в контексті реформування податкового механізму мобілізації надходжень досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці, як: В. Дем'янишин, О. Кириленко, В. Коровій, Л. Лисяк, В. Письменний, С. Савчук, В. Чугунов, І. Усков та ін. Проте в сучасних умовах, незважаючи на значні доробки вчених, багато проблем, пов'язаних з акумуляцією податкових надходжень до місцевих бюджетів, потребують подальшого дослідження. Зокрема, щодо активізації ролі податкових надходжень при формуванні власної дохідної бази місцевих бюджетів та окреслення стратегічних орієнтирів функціонування місцевих бюджетів для забезпечення ефективного та стабільного розвитку територіальних громад.

Як відомо, левову частку у складі доходів місцевих бюджетів України становлять податкові надходження, які є основним джерелом здійснення бюджетних видатків на місцевому рівні. У більшості зарубіжних країн доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних джерел надходжень. При цьому у Великобританії, Франції, Німеччині, Швеції, Португалії, Угорщині та Словенії основу власних доходів муніципалітетів значною мірою складають місцеві податки. У Литві, Естонії та Чехії власні дохідні джерела місцевих бюджетів в основному становлять відрахування від загальнодержавних податків. У Фінляндії 2/3 власних доходів - кошти, одержувані від державних підприємств, що надають населенню комунальні послуги.

Варто зазначити, що в структурі дохідних джерел органів місцевого самоврядування у зарубіжних країнах переважають податкові та неподаткові надходження, які в середньому складають від 80% до 95% усіх доходів. Винятком є Великобританія, в якій 70% - це трансферти, що є, в основному, цільовими грантами на виконання конкретних завдань муніципальними органами влади [2].

Забезпечення фінансової самостійності і незалежності муніципальних органів влади в зарубіжних державах відбувається через збалансовану систему розподілу дохідних і видаткових повноважень, надання міжбюджетних трансфертів та застосування механізмів, що забезпечують ефективне використання фінансових і майнових ресурсів території органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи сучасні тенденції формування дохідної частини місцевих бюджетів України, відмітимо, що, як і раніше, найбільшу питому вагу у доходах становлять надходження від сплати податку на доходи фізичних осіб – 177,8 млрд. грн. або 91,3% від суми доходів загального фонду місцевих бюджетів (табл. 1). У 2020 році у загальній структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів частка податку на доходи фізичних осіб становила 91,7%, у 2019 році - 90,1%. Відповідно надходження даного податку склали 27,5 млрд. грн. У порівнянні з 2015 роком його обсяги зросли на 122,9 млрд. грн., або на 30,8%.

Таблиця 1

Доходи місцевих бюджетів України у 2015-2020 рр., млрд. грн.*

Доходи	2015 р.	Структура, %	2017 р.	Структура, %	2018 р.	Структура, %	2019 р.	Структура, %	2020 р.	Структура, %	Абсолютне відхилення 2020-2015 (+\-)
Доходи всього	120,4	100	229,5	100	263,4	100	300,2	100	312	100,0%	179,75
Податкові надходження	98,22	81,5	201	87,5	232,5	88,2	270,5	90,1	286	91,6%	172,33
Податок на доходи фізичних осіб	54,92	45,5	110,6	48,2	138,1	52,4	165,5	55,1	177	56,8%	110,58
Податок на прибуток підприємств	4,28	3,55	6,48	2,83	9,3	3,53	10,23	3,41	9,7	3,1%	5,95
Акцизний податок	7,68	6,38	13,16	5,73	13,8	5,24	13,72	4,57	15,6	4,9%	6,03
Неподаткові надходження	20,15	16,7	25,97	11,3	28,03	10,6	26,11	8,7	21,4	6,9%	5,96
Інші надходження	2,11	1,75	2,52	1,1	2,92	1,11	3,58	1,19	4,8	1,5%	1,46

*Джерело: [3]

Загалом, надходження податку на доходи фізичних осіб можна вважати доволі стабільним джерелом і основою наповнення місцевих бюджетів України. Однак його висока частка в акумульованих окремою територіальною громадою доходах вказує на значну залежність її від наявності на відповідній території бізнесових структур та офіційної зайнятості.

Надходження до місцевих бюджетів акцизного податку за підсумками 2020 року склали 15,6 млрд. грн. акцизного податку, у тому числі:

- 8,4 млрд. грн. – у вигляді відрахувань з державного бюджету частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального;

- 7,2 млрд. грн. – з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю алкогольних напоїв та тютюнових виробів % [3].

Виходячи з цього, цілком очевидним є те, що основу дохідної бази місцевих бюджетів України складають саме податкові надходження, зростання яких свідчить про ефективний економічний розвиток регіонів зокрема та інтенсифікацію підприємницької діяльності.

Також, варто зазначити, що за офіційними даними Міністерства фінансів України через місцеві бюджети в Україні перерозподіляються значні обсяги податків і обов'язкових зборів, які становлять 6,5% ВВП. На рис. 1 відображено порівняння частки податкових надходжень відносно ВВП, що перерозподіляється на рівні місцевих бюджетів в Україні та країнах ЄС.

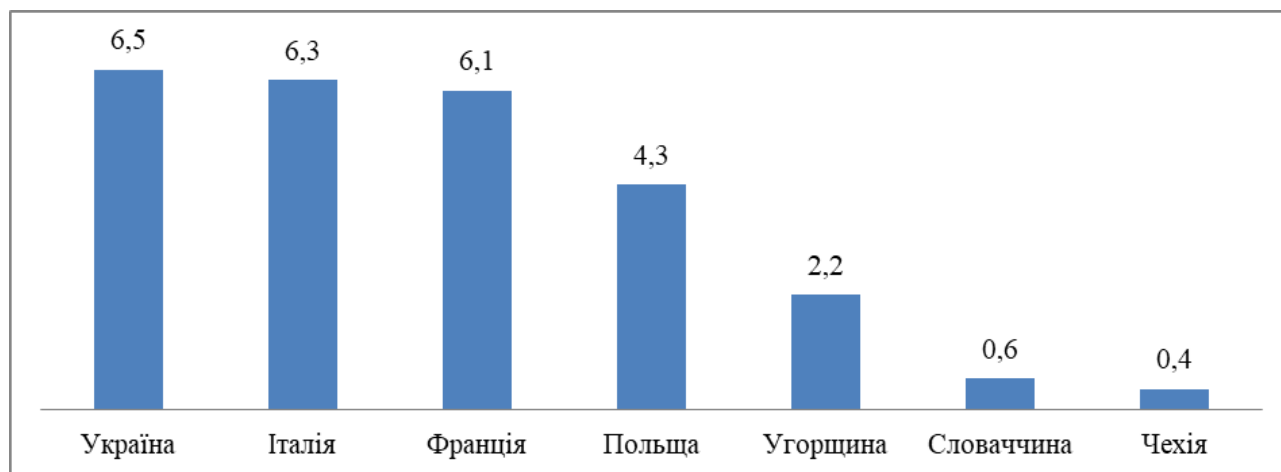

Рис. 1. Частка податкових надходжень місцевих бюджетів у % до ВВП в Україні та країнах ЄС у 2019 році*

*Джерело [3, 4]

Відмітимо, що в країнах ЄС місцеві бюджети наповнюються в основному за рахунок акумуляції надходжень від оподаткування нерухомого майна, частка яких складає близько 25%, а в деяких випадках може перевищувати 50% усіх податкових доходів до бюджетів [5].

Незважаючи на реалізацію адміністративної реформи в Україні щодо формування нових організаційно-територіальних громад, все ж необхідним постає подальше нарощення власної дохідної бази бюджетів місцевого самоврядування для підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування у процесі реалізації наданих їм повноважень. У той же час закріплення певної частини загальнодержавних податків на рівні бюджетів територіальних громад може стати ще одним альтернативним джерелом надходжень до місцевих бюджетів [6].

Таким чином, у сучасних умовах реалізації реформи децентралізації важливим джерелом в частині податкових надходжень до місцевих бюджетів залишається податок на доходи фізичних осіб, якого у 2020 році акумульовано у обсязі 177826 млн. грн., що у відсотковому вираженні складає близько 60% загальної структури дохідної бази місцевих бюджетів. Це свідчить про те, що зусилля місцевої влади щодо забезпечення приросту надходжень з даного податку до місцевих бюджетів можуть мати виключно непрямий характер, а саме: створення робочих місць, підвищення інвестиційної привабливості території, запобігання виплаті заробітної плати у конвертах тощо.

Поряд з цим, останніми роками відбувається і досить стрімке зростання частки саме місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів, зокрема плати за землю та єдиного податку. Це дозволяє стверджувати, що економічно ефективні рішення місцевої влади з управління територією, а також її своєчасні дії щодо індексації нормативної грошової оцінки землі виступають надійним ресурсом для зростання податкових доходів у відповідних місцевих бюджетах. Виходячи із зазначеного, необхідним постає оптимізація податкових надходжень та коригування ставок вже існуючих податків, а також покращення фінансово-економічних умов, що тим самим поліпшить структуру бізнес-середовища і в результаті забезпечить ефективний та стабільний розвиток регіонів.

Список використаних джерел:

1. Коровій В. В. Податкові надходження як складова доходів місцевих бюджетів. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-3_0-pages-328_336.pdf (дата звернення 06.11.2021).

2. Усков І. В. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової самостійності муніципальних органів влади. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubezhnyy-opyt-obespecheniya-finansovoy-samostoyatelnosti-munitsipalnyh-organov-vlasti> (дата звернення 07.11.2021).

3. Статистичний Щорічник України (2020). URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2020.pdf (дата звернення 07.11.2021).

4. International Budget Practices and Procedures Database-OECD (2019). URL: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD\(94\)116&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD(94)116&docLanguage=En) (дата звернення 07.11.2021).

5. Савчук С. Формування доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/70.pdf.

6. Кириленко О. П., Вацлавський О. І. Бюджетний контроль при плануванні місцевих бюджетів. URL: <http://sf.tneu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1067/1072.pdf> (дата звернення 07.11.2021).